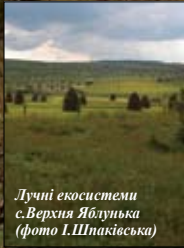

МІЖНАРОДНИЙ РЕЗЕРВАТ БІОСФЕРИ
«СХІДНІ КАРПАТИ»
РЕГІОНАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК
«НАДСЯНСЬКИЙ»

*Витоки р. Дністер
(фото І.Шпаківська)*

*Лучні екосистеми
с.Верхня Яблунька
(фото І.Шпаківська)*

*с.Соколик,
церква Св.Дмитра
(фото З.Невядомський)*

*Витоки р.Сян
(фото З.Невядомський)*

**Еколого-краєзнавча стежка
«Від витоків ріки Дністер
до витоків ріки Сян»**

Видання здійснено за кошти гранту 08/19/SK
Фонду збереження біорізноманіття Карпат
(Nadácia pre ochranu biodiversity Karpat,
Slovenska republika)

✳ ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Еколого-краєзнавча стежка «Від витоків ріки Дністер – до витоків ріки Сян» проходить через існуючі й колишні населені пункти Турківського району Львівської області: Вовче, Шандровець, Соколики, Тарнава Нижня, Тарнава Вижня, Верхній Турів, Беньова, Сянки, а також Сянський хребет (Стрийсько-Сянська верховина). Стежка прокладена вздовж пішохідно-туристичного маршруту № 16 «Витоки Дністра – Ужоцький перевал», який був промаркований в регіональному ландшафтному парку «Надсянський» - українській частині польсько-словацько-українського міжнародного резервату біосфери «Східні Карпати». Маркування маршруту № 16 було здійснено в рамках проекту «Підтримка

для Надсянського регіонального ландшафтного парку в Україні (№ ЕСВС: 5/2004, № FK: PL/04/001-СВС)» за фінансової підтримки Фонду охорони біорізноманіття Східних Карпат (ЕСВС, Швейцарія) та Карпатської Фундації (FK, Польща).

Вихід на еколого-краєзнавчу стежку до витоків Дністра можливий з с. Розлуч за промаркованим туристичним маршрутом № 5001 (с.Розлуч – виток р.Дністер), або з с. Мала Волосянка стежкою від туристичної бази «Витоки Дністра», яка пересікається з маршрутом № 5001 з с. Розлуч. На еколого-краєзнавчу стежку також можна вийти з села. Шум'яч промаркованим туристичним маршрутом «с. Шум'яч – виток Дністра».

Територія туристичного маршруту за даними супутникових знімків 2010 року (Джерело: <http://earth.google.com>)

Подорожуючи еколого-краєзнавчою стежкою, варто знайти час не лише для споглядання мальовничих ландшафтів Надсяння, сформованих мозаїкою лісових й лучних екосистем, сільськогосподарських угідь і традиційною бойківською забудовою, але й ознайомитися з багатою етнографічною та історико-культурною спадщиною цієї території, яка зосереджена в населених пунктах Розлуч, Вовче, Шум'яч, Шандровець, Верхня Яблунька, Верхній Турів та Сянки.

Від с.Шандровець стежка проходить до долини Верхнього Сяну через Сянський

хребет територіями колишніх сіл Тарнава Вижня, Тарнава Нижня, Соколики, Беньова, населення яких протягом 1944-1946 рр. було виселене внаслідок операції щодо очищення прикордонної смуги, проведеної радянським режимом. Було зруйновано не лише присадибну забудову, але й унікальні пам'ятки сакрального мистецтва – дерев'яні церкви бойківського та неоукраїнського типів, які були знищені прикордонниками протягом 1957-1958 рр. До цього часу в колишніх селах залишилися руїни церков, дзвіниць, придорожні хрести, залишені цвинтарі, а також кам'яні мости. Колишню забудову

Карта еколого-краєзнавчої стежки «Від витоків Дністра – до витоків Сяну»

вздовж стежки можна локалізувати за наявністю старих здичавілих фрукто-вих дерев – яблунь та груш.

Від витоків Сяну можна піднятися на Ужоцький перевал зеленим туристичним маршрутом «Від Ужоцького пе-

ревалу до витоків Сяну», прокладеним на території ще однієї української частини міжнародного резервату біосфери «Східні Карпати» - Ужанському національному природному парку.

Запрошуємо до подорожі!

※ ВИТОКИ р. ДНІСТЕР

Джерело, яке можна умовно вважати за витокі річки Дністер (басейн Чорного моря), знаходиться на схід від с. Вовче Турківського району Львівської області, на південно-західному

схилі хребта Розлуч і віддалене від г. Розлуч (933 м н.р.м. – найвища точка на хребті) приблизно на 1300 м у північно-західному – західному напрямку. Геоморфолог і класик укра-

їнської географії Степан Рудницький подав знаходження основного джерела Дністра на висоті 850 м н.р.м. , тоді як Карл Беноні – на висоті приблизно 910 м н.р.м. , що на 200 м вище, ніж витoki потоку Дністрик Дубовий. Різниця у висоті розташування джерел Дністра пояснюється, очевидно, різною водністю років, коли проводили свої дослідження відомий польський географ Вінсент Поль (1852 р.), Карл Беноні (1878 р.) і Степан Рудницький (1905 р.), й, відповідно, різною висотою знаходження підкорових джерел. За останніми даними джерело, яке вважається основним витоком Дністра, розташоване на висоті 818±2 м н.р.м. (відлік Лабораторії інформаційних технологій в географічному краєзнавстві ЛНУ ім. Івана Франка).

Історія Дністра як водного шляху сягає в глибоку давнину. Ще Геродот згадував про р. Тірас (стародавня назва Дністра). Джерела ріки знаходяться при Головному європейському вододілі, поблизу верхів'їв ще двох інших великих рік – Вісли і Дунаю. Витoki Дністра й витoki Сяну, басейн якого належить до Балтійського моря, знаходяться на відстані близько 20 км. Окрім цього, за 6

км від джерел Сяну, на південних схилах Ужоцького перевалу бере початок р.Уж, яка відноситься до басейну Дунаю. На відстані 6 км від джерел Дністра протікає Стрий – найбільша права притока Дністра.

Неподалік витоків р.Дністер (на відстані 0,5 км) проходить вододіл між витокami Дністра й притоками р. Яблуньки, яка належить до басейну р. Стрий (найбільша права притока Дністра).

Витoki Дністра знаходяться у місці, де проходять межі виділів багатьох районувач – геоботанічного, флористичного, зоогеографічного, ландшафтного, геоморфо-логічного тощо.

Загальна довжина річки Дністер – 1362 кв.км, площа басейну – 72100 км. Річка гірським потоком проходить через Передкарпаття, перетинає південно-західний край Подільської височини, протікає по межі України з Молдовою, вступає на її територію та судноплавною рікою впадає в Дністровський лиман знову на території України. Головними лівими притоками Дністра є Стривігор, Гнила Липа, Золота Липа, Збруч, Смотрич, Сірет а правими – Стрий, Свіча, Лімниця, Бистриця, Реут.

*Витoki р.Дністер
(фото – І.Шпаківська)*

*Туристичні маршрути на витокax р.Дністер
(фото – І.Шпаківська)*

✳ с. РОЗЛУЧ

В 1511 р. самбірський староста Одроваж видав дозвіл старості Боришові на розміщення села на березі потоку Рошовий під горою Розлуч. Це рішення було підтвержене привілеєм польського короля Зигмунта I. В XVI ст. село носило назву Ровень.

Сільську церкву **Різдва Пресвятої Богородиці** спорудив у 1876 р. майстер Гаврило Роман з Багнуватого. Будівля відновлювалася у 1923 р., а нині разом з дзвіницею входить до переліку архітектурних пам'яток місцевого значення. Церква розташована на пагорбі в північній околиці села, дерев'яна, тризрубна, складається з трьох квадратних об'ємів.

В Розлучі знаходиться **костел св. Франциска Борджія** (за іншим варіантом - Боргяша), збудований у 1901-1902 рр. - одна з найекзотичніших майже нікому невідомих дерев'яних споруд України. Входить в число одинадцяти нині існуючих дерев'яних костелів Львівщини першої пол. XX ст. Ця споруда є унікальним прикладом одновежєвих дерев'яних храмів німецьких колоністів в стилі неоготики на теренах України. Втім, через свій відносно молодий вік і «ненаше» походження костел не має статусу навіть

пам'ятки місцевого значення. Первісно дерев'яний храм в Розлучі призначався для німецьких колоністів-католиків зі Швабії, які оселилися в селі близько 1780 р., в 1903 р. їх налічувалось близько 230 осіб. Будову швабської каплиці в Розлучі було розпочато з ініціативи пароха з Турки отця Ігнатія Кулаковського, а фонди походили зі збірок вірних і від товариства «*Boni Pastoris*» («Добрий Пастир»). Храм освятили у 1902 р.

До Другої світової війни, завдяки своєму розташуванню і кільком мінеральним джерелам (вода типу «Нафтуся»), Розлуч був одним із курортно-відпочинкових центрів Бескидів. У 1920-1930-ті рр. тут функціонувало 14 пансіонатів на 400 осіб, 25 вілл і 20 селянських будинків, гірська лежачарська база на 200 місць та юнацький табір на

*с. Розлуч, стежка до витоків р. Дністер
(фото – І.Шнаківська)*

*с. Розлуч, Костел св. Франциска Борджія
(<https://m-a-d-m-a-x.livejournal.com/559721.html>)*

100 місць. Село одноразово могло прийняти 2000-2500 відвідувачів, а за рік - до 30 тис. осіб. При сільській гміні працювала відпочинкова комісія, яка займалася проблемами приїжджих. До послуг відпочиваючих були впорядковані лижні

і санні траси. Організовувалися полювання на диких звірів, сходження на гори Пікуй та Галич, екскурсії до витoku Дністра та до екзотичних в плані забудови бойківських сіл Либохора, Гусне та інших.

* с. ВОВЧЕ

Село Вовче (колишня назва – Середя) було засноване в 1507 р. королем Польщі Зигмунтом I. З 1743 р. село належало ієзуїтській місії в Турці. Вперше місцева церква в Вовчому Горішньому згадується в 1558 р. У 1682 р. тут було збудовано дерев'яну церкву, яка згоріла в 1889 р. На її місці було збудовано **дерев'яну церкву Різдва Пр. Богородиці** бойківського типу, яка була переосвячена в 1989 р. на церкву **Св.Дмитра**. У Національному музеї Львова зберігаються ікони з місцевої церкви. Поблизу церкви знаходиться дзвіниця, споруджена в 1893 р. У Вовчому Горішньому в 1900 р. для німецьких колоністів було збудовано **дерев'яну каплицю Св. Ап. Петра і Павла**, яка в 2003 р. була передана греко-католицькій громаді Вовчого Горішнього та освячена на церкву Св. Миколи Чернецького. У Вовчому Долішньому в 1680 р. на лівому березі Дністра на горбку, званому Маудзин, було споруджено дерев'яну тризрубну церкву бойківського типу **Введення Пр. Богородиці в храм**,

*с.Вовче, дерев'яна каплиця Св. Ап. Петра і Павла
(фото з сайту www.turka.at.ua)*

яка збереглася до цього часу і є пам'яткою архітектури (охоронний № 506). Різьблений іконостас походить з 1681 р. На вході до церкви Пресвятої Богородиці висить пам'ятна дошка з таким надписом: «Найбільшому українському поетови Тарасови Шевченкові в столітні роковини уродин 1814 - 1914». В 1970 р. до музею народної архітектури та побуту в м. Львові було перевезено стайню з с. Вовче, споруджену в 1903 р.

* с. ШУМ'ЯЧ

Село Шум'яч (стара назва – Шумелка) було засноване в 1553 р. на підставі привілею королеви Бони. Перша

дерев'яна церква згадується у податковому реєстрі 1564-1565 рр. У 1765 р. була збудована церква Благовіщення

Пр.Богородиці, яка була знищена пожежею у 1909 р. Храм, який мав називатися на честь святих апостолів Петра і Павла, на горі біля села почали будувати в 1933 р. за проектом Євгена Нагірного. В 1961-1962 рр. за вказівкою радянської влади церкву розібрали до фундаменту. В 1990 р. на ньому ж розпочалося будівництво нової церкви за старим проектом архітектора Нагірного. Церкву освячено в 1993 р. й названо на честь свята Благовіщення Пресвятої Богородиці. Її називають найкращою дерев'яною будівлею, зведеною в Турківському районі за часи незалежності України. В селі збереглися

*с.Шумяч, традиційна бойківська забудова
(фото – І.Шпаківська)*

традиційні дерев'яні бойківські забудови й загорожі, є багато придорожніх капличок і хрестів.

*** г. ВИСОКА, ГОЛОВНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВОДОДІЛ**

Лісовою дорогою від витоків р.Дністер через Вовче підіймаємося на г. Висока (737 м н.р.м.), яка належить до Головного європейського вододілу. По лівому боці стежки залишаються витoki р.Яблунька, яка є притокою р.Стрий та післялісові чагарникові угруповання ялівцю звичайного. З г.Висока за хорошої погоди можна побачити панораму сіл Верхня Яблунька та Шандровець, острівні гори Лосівка (818 м. н.р.м.) Кичера Дзвиняцька (792 м н.р.м.) та Кам'янець (760 м.н.р.м.), а

також гірські хребти Західних Бещадів, що належить до польської частини резервату біосфери «Східні Карпати» - Бещадського парку народоного та ландшафтного парку «Долина Сяну». Вздовж ґрунтової дороги до межі між селами Верхня Яблунька та Шандровець можна спостерігати традиційні способи ведення сільського господарства – сіножаті, пасовища та ріллю, які зазвичай обробляються без використання технічних засобів (кіньми з дерев'яним причіпним інвентарем).

*г.Висока, панорама с.Верхня Яблунька
(фото – І.Шпаківська)*

*г.Висока, головний європейський вододіл
(фото – І.Шпаківська)*

* с. ШАНДРОВЕЦЬ

Село Шандровець було засноване до 1580 р. над правою притокою р.Сян - р.Ріка. У XVI ст. село належало родині Кмітів, у XVII ст. - Тарнавським, Фредрам та Мнішкам. Перша тризрубна церква бойківського типу в Шандровці була споруджена до 1589 р. на високій горі у центрі села, на її місці у 1755 р. було збудовано нову дерев'яну церкву **Св. Архангела Михайла**, попередницю сучасної, яка була споруджена у 1924 р. і переосвячена як церква **Св. Івана**

Хрестителя. У церкві збереглися фрагменти старого іконостасу XVIII ст. та літургійні книги львівського друку XVII ст. Коло церкви знаходиться цвинтар та дерев'яна двоярусна дзвіниця, споруджена у 1995 р. У селі добре збереглася традиційна дерев'яна бойківська забудова та пилорами, залишки насипу для вузькоколійки, є багато придорожніх капличок та хрестів. Між Шандровцем і Верхньою Яблунькою проходить Головний Європейський вододіл.

*с.Шандровець, церква св.Ів. Хрестителя
(фото – І.Шпаківська)*

*с.Шандровець, традиційна бойківська забудова
(фото – І.Шпаківська)*

* с. ВЕРХНЯ ЯБЛУНЬКА

Село Верхня Яблунька (Яблінка Вижня, Яблінка Дубова) було засноване над притокою Стрия р. Яблунька у 1559 р. на підставі привілею короля Зигмунта Августа, наданого братам Михальовичам - солтисам із с. Прислуп.

З 1796 р. тут була невелика німецька колонія. Перша дерев'яна церква у В.Яблуньці була споруджена у 1568 р. Поблизу цієї церкви, у 1788 р., було зведено новий храм бойківського типу - **церкву Собору Пр.Борогодиці** (пам'ятка архітектури), яка збереглася до сьогодні. У церкві є багато ікон

та літургійних книг XVII-XVIII ст. На піддашші храму знаходяться ікони, які походять із колишніх сіл Надсяння - Тернави Вижньої, Тернави Нижньої та інших. На захід від церкви розташована дерев'яна триярусна дзвіниця, споруджена у 1797 р., в якій зберігаються старі ікони Риботицької школи XVI-XVIII ст.

На церковній території є кілька старих надгробних хрестів, а також могили російських і австро-угорських воїнів часів I-ї світової війни. Тут збереглися традиційні дерев'яні бойківські за-

будови й загорожі, пилорами, є багато придорожніх капличок і хрестів. У В.Яблунці в 2000 р. споруджено право-

*с.Верхня Яблунька, церква собору Пр.Богородиці
(фото – І.Шпаківська)*

славну церкву. Між селами В.Яблунька і Шандровець проходить Головний Європейський вододіл.

*с. Верхня Яблунька, старі надгробні хрести
(фото – І.Шпаківська)*

* с. ТАРНАВА ВИЖНЯ

Згідно із документами, існує інформація про надання у 1444 р. привілею на цю територію для рицаря Занка з Турки, наданого польським королем Владиславом Варненчиком. Тарнава Вижня було заснована над р.Сян у 1537 р. на підставі привілею, наданого краківським воєводою Петром Кмітом священникові Василю Ільницькому. Перша згадка про церкву походить із податкового реєстру за 1655 р. Наступний дерев'яний храм було споруджено у 1746 р., біля якого у 1889 р. було зведено **церкву Св.апостолів Петра і Павла**, що була розібрана після другої світової війни. До цього часу на території Тарнави Вижньої

можна ідентифікувати місце, де знаходилися церкви. Біля села на початку 1915 р. відбувалися криваві бої I-ї світової війни. На лівому березі Сяну було розташоване підприємство, на якому із деревини бука, що постачалася вузькоколійкою, виготовляли елементи меблів, які експортувалися до Франції, Бельгії та Голандії. У 1931 р. в Тарнаві Вижній проживало 1180 осіб. Тут у 1930 р. була читальня «Просвіти». Село, населення якого станом на 1938 р. становило 765 осіб, було виселене протягом 1939-1946 рр. Зараз на території колишнього села є дев'ять садиб, у яких проживає 30 осіб.

Хутір Верхня Тарнава (фото – І.Шпаківська)

Хутір Верхня Тарнава (фото – І.Шпаківська)

✳ с. ТАРНАВА НИЖНЯ

Так само, як і Тарнава Вижня, це село було засноване у 1537 р. на підставі привілею, наданого краківським воєводою Петром Кмітом священникові Василю Льницькому. Вірогідно, що церква у селі існувала вже у 1640 р.

Наступний дерев'яний храм було споруджено у XVIII ст., він простояв до кінця XIX ст. У 1894 р. було зведено нову церкву Св.арх.Михайла (на правому бе-

резі Сяну), яка була розібрана після другої світової війни. Церковний інвентар було перенесено до церкви у Верхній Яблуньці. У 1931 р. чисельність мешканців Тернави Нижньої становила 1065 осіб. Село, населення якого станом на 1938 р. нараховувало 929 осіб, було виселене протягом 1939-1946 рр. До тепер збереглося місце, на якому була стара церква та руїни мурованої дзвіниці.

✳ с. СОКОЛИКИ

Село Соколики було засноване до 1556 р. краківським воєводою Петром Кмітом. Перша згадка про церкву походить із податкових реєстрів 1640 і 1655 рр. У 1791 р. було зведено нову дерев'яну тризрубну **церкву Св. Дмитра**, поруч з якою у 1931 р. було споруджено нову муровану церкву. Завдяки побудові залізниці, Соколики стали локальним центром деревообробки, на пилорамі працювало понад 200, а на залізниці - понад 100 чоловік. У 1931 р. населення Соколиків становило 1716 осіб. Село також розвивалося як місце літнього відпочинку. В 1937 р. тут було сім будинків відпочинку і молодіжний Карпатський Дім «Байка». У червні 1944 р. укріплену заставу німецьких прикордонників на лівому березі Сяну атакували 400 азербайджанців із партизанського з'єднання Сидора Ковпака, які для цього мушили подолати заміновану територію. Село, населення якого станом на 1938 р. нараховувало 1900 осіб, було виселене протягом 1945-1946 рр. Після другої світової війни дерев'яна церква була знищена,

*Соколики, церква Св. Дмитра
(фото – З.Невядомський)*

*с.Соколики, молитва в закритій зоні
(фото - Т.Позняк)*

а у мурованій церкві Св. Дмитра було влаштовано спостережний пункт прикордонних військ. Зараз у цій церкві один раз на рік в листопаді на Св.

Дмитра відбувається відправа за участі прихожан з с.Нижній Турів. У церкві планується відкрити музей виселених сіл Надсяння.

✳ с. НИЖНІЙ ТУРІВ

Село Нижній Турів (Турочка Матенчина, Турочки Нижні) було засноване над притоками р.Яблунька - р.Писана та потоками Ясен і Рощен у 1556 р. на підставі привілею королеви Ізабелли, наданого солтисам Павлу Івашковичу і Теодору Ячковичу.

Це доручення у 1567 р. було підтвержене грамотою короля Сигізмунда Августа. Дерев'яна церква латинізованого типу в Н. Турові була споруджена у 1792 р. на місці старої церкви (1556 р.).

Ця церква була розібрана у 1913 р. (до цього часу збереглися сліди ста-

рих фундаментів) і поблизу неї, у 1914 р., було побудовано церкву **Успення Пр.Богородиці** в неукраїнському стилі. У ній зберігаються ікона XVIII ст. зі старої церкви та Євангеліє львівського друку XVII ст. із церкви Св.Дмитра у Соколиках.

Поблизу церкви розташована триярусна дерев'яна дзвіниця 1914 р., на прицерковній території є кілька старих надгробних хрестів. У селі збереглися традиційна дерев'яна бойківська забудова й загорожі, є багато придорожніх капличок і хрестів.

с.Нижній Турів, церква Успення Пресвятої Богородиці (фото – І.Шпаківська)

с.Нижній Турів, традиційна забудова (фото – І.Шпаківська)

✳ с. ВЕРХНІЙ ТУРІВ

Село Верхній Турів (Турочки Вижні, Турочка Ступосянська, Турочка Регаліс) було засноване над притокою р.Яблунька - потоком Сколабан у 1556 р. на підставі привілею короле-

ви Ізабелли. Перша дерев'яна церква у В.Турові була споруджена на початку XVIII ст., поблизу неї, на місці двірської каплиці, у 1890 р. було збудовано церкву **Св.Пантелеймона** ла-

тинізованого типу. В ній збереглися літургійні книги XVIII ст. та іконостас початку XX ст. На захід від церкви стоїть дерев'яна двоярусна дзвіниця, збудована одночасно із церквою, біля якої знаходиться цвинтар. У селі практично всі будинки побудовані з дерева, збереглася традиційна дерев'яна бойківська забудова й загорожі з початку XX ст., є багато придорожніх капличок і хрестів.

*с.Верхній Турів, церква Св.Пантелеймона
(фото А. Szczerbicki)*

✳ с. БЕНЬОВА

Село Беньова було засновано в 1537 р. краківським воєводою Петром Кмітом. Перша назва села – Більове поле. В 1760 р. це село належало Антонію та Яну Каліновським – власникам Турки, до 1939 р. - родині Рубінштейнів. До 1939 р. в селі знаходився масток, власником якого був Іполит Фроммер.

Перша згадка про церкву в Більовій походить із податкових реєстрів 1589 р. За переказами, у цій церкві сховав свій освячений ніж легендарний гуцульський опришок Олекса Довбуш під час походу на Бойківщину в 1740-х рр. У 1779 р. на лівому березі Сяну (тепер ця територія належить

Польщі) було зведено нову дерев'яну тризрубну церкву бойківського типу, яка була розібрана в 1927 р. В 1909 р. поряд з нею за проектом львівського архітектора В.Нагірного було збудовано нову дерев'яну церкву Св. Арх. Михайла.

В червні 1946 р. церкву сплюндрували солдати польської армії людової, а через рік вона була спалена. Село, населення якого станом на 1938 р. нараховувало 870 осіб, було виселене протягом 1946 рр. переважно на Волинь і в околиці Стрия. Зараз у Більовій проживають 57 мешканців, які повернулися на свою історичну Батьківщину.

с.Беньова, панорама польської частини МРБ «Східні Карпати» (фото – І.Шпаківська)

с.Беньова, луки з рослинами родини орхідних, які занесені до Червоної книги України (фото – І.Шпаківська)

* ВИТОКИ р. СЯН

Витоки р.Сян локалізовані на висоті 950 м н.р.м. (координати - N 22052'30, E 49000'10) у районі Ужоцького перевалу на південних схилах гори Піняшкови (Piniaszkowy), яка знаходиться на польсько-українському кордоні (номер прикордонного стовпа – 222). Північні схили цієї гори – це територія польської частини МРБ «Східні Карпати» Бещадського парку народowego. В XIX ст. австрійські картографи вважали, що виток Сяну є потік Ведмежий (Niedźwiedzi), який тече з перевалу Жидівський Бескид (Zydowski Beskid) і північних схилів гори Ополонок в Західних Бещадах (Польща). Лише на початку XX ст. було остаточно вирішене питання про локалізацію витоків ріки Сян, яка, поряд з Віслою, вважається одним із символів Польщі.

Сян є найбільшою карпатською притокою р. Вісла (басейн Балтійського моря). Загальна довжина річки – 444 км, площа басейну – 16861 км² (в Україні – 2471, в Польщі – 14390 км²). Головними лівими притоками Сяну є Солінка, Ослава, Віслок в Польщі, а правими – Ріка, Вігор (Вир), Шкло, Вишня в Україні та Віслок, Букова й Танев у Польщі.

На території РЛП «Надсянський» й України загалом довжина річки становить 53 км. На цьому відрізку Сян є кордоном України й Польщі. Від витоків ріка тече через село Беньова та колишні села Буковець, Соколики, Тарнава Верхня, Тарнава Нижня, Дзвіняч. У Дзвінячі річка повертає на захід, сягаючи Ліктя, де знову набирає північного напрямку, доходячи до Дидьової. В Ди-

Обеліск
«Витоки р.Сян»
(фото З.Невядомський)

Джерело, з якого бере
початок р.Сян
(фото – З.Невядомський)

дзьовій Сян «вигинається» дугою з півночі на південний захід, потім знову на північ, до Боберки, де річка повертає на захід до неіснуючого з 1946 р. села Журавин (зараз – територія прикордонного посту «Боберка»). Практично навпроти пагорба, де колись знаходилася церква Преображення Господнього, яка була знищена радянськими прикордонниками в 1957 р., Сян входить на територію Польщі.

У зв'язку з облаштуванням радянського кордону в 1946 р. мешканці означених вище сіл (за винятком Боберки) були переселені, а їхні будівлі та церкви – спалені. В 60-х роках XX ст. мешканці частково повернулися до Біньової (20 дворів), хутора Ліски (3 двори) та Тернави Вижньої (9 дворів).

Джерело поблизу обеліску, який символізує початок р.Сян (880 м н.р.м.), знаходиться значно нижче витоків, до яких потрібно пройти близько 300 м на південний захід від обеліску, де завершується зелений туристичний маршрут Ужанського національного природного парку «Від Ужоцького перевалу до витоків Сяну».

* с. СЯНКИ

Село Сянки (Сянське) було засноване до 1580 р. краківським воєводою Петром Кмітом над витоками р. Сян. Протягом XVII-XIX ст. у Сянках були збудовані три дерев'яні церкви бойківського типу, дві з яких (1645 і 1703 рр.) були продані на Закарпаття у села Кострино та Сіль, де збереглися до сьогодні та є пам'ятками архітектури. Через село вже у 70-х роках XIX ст. проходила залізнична колія, яка з'єднала Ужгород із Перемишлем та Львовом, а у 1904 р. тут було побудовано залізничну станцію. Перед II світовою війною у селі було 10 будинків відпочинку, 6 пансіонатів та 3 туристичних притулки, у яких можна було розмістити майже дві тисячі відпочиваючих, тут також були театр, бібліотека, тенісні корти, лижний трамплін, санна траса і метеорологічна

станція. Церкви Св. Стефана (1831 р.), Св. пр. Іллі (1908 р.) та католицький костел були зруйновані після II світової війни, а мурована двірська каплиця - висаджена у повітря в 1970 р. Частину Сянок називають «Ропою» (тут колись добували сіль). У 90-х роках XX ст. у Сянках було споруджено дві церкви - греко-католицьку Св. Юрія (1993 р.) та православну Вознесенія Господнього (1996 р.). У церкві Св. Юрія встановлено світильник-павук зі старої церкви Св. пр. Іллі та дзвін із церкви у Беньовій. Біля села знаходиться військовий цвинтар і кілька могил часів I-ї світової війни, тут збереглися традиційна дерев'яна бойківська забудова й загорожі, пилорами, є багато придорожніх капличок і хрестів.

*с. Сянки, загальна панорама
(фото – І.Шпаківська)*

*с. Сянки, церква Св. Юрія
(фото – І.Шпаківська)*

❖ УЖОЦЬКИЙ ПЕРЕВАЛ

Ужоцький перевал (852 м н.р.м.) локалізований на Європейському Вододільному хребті, поблизу кордону між Ужанським НПП та РЛП «Надсянський», а також межі між українською та польською частинами МРБ «Східні Карпати».

Поблизу Ужоцького перевалу знаходяться витоки Сяну. Через перевал у 70-х роках ХІХ ст. було побудовано залізничну колію, яка з'єднала Ужгород із Перемишлем та Львовом. На перевалі споруджено пам'ятник січовим

стрільцям, є цвинтар та пам'ятник російським та австро-угорським воїнам, які загинули у І світовій війні.

В урочищі «Бучок» Боринського ДЛГ збереглася лінія окопів з тих часів.

З перевалу добре видно окремі вершини Західних Бещадів - Кінчик Буковський (1251 м н.р.м.) та Галіч (1333 м н.р.м.), які розташовані на території Бещадського Парку Народового у польській частині МРБ «Східні Карпати».

*Дорога на Ужоцькому перевалі
(фото – І.Шнаківська)*

*Ужоцький перевал, пам'ятник Січовим Стрільцям
(фото – І.Шнаківська)*

Використана література:

1. Бойківщина. Історико-етнографічне дослідження. - Київ: Наукова думка 1983.
2. Гудовські Я., Нестерук Ю. Феномен витоків Дністра (деякі доповнення до історії дослідження Дністра) // Науковий вісник УДІТУ, 2004. - Вип. 14.8. – С. 93-96.
3. Гудовські Я., Нестерук Ю. Історія досліджень витоків Дністра: від Геродота до сьогоднішніх досліджень варшавських та львівських географів. – Львів :«Ліга-Прес», 2009.
4. Крушинська О. Сорок чотири дерев'яні храми Львівщини. - К.: Грані-Т, 2007.
5. Марискевич О., Невядомський З. Регіональний ландшафтний парк «Надсянський». - Карпатська Фундація (Польща), Фундація ЕСВС (Швейцарія), 2005.
6. Слободян В. Церкви Турківського району. - Львів, 2003.
7. Украинские Карпаты. Культура. – Киев: Наукова Думка, 1989.
8. Украинские Карпаты. Природа. – Киев: Наукова Думка, 1989.
9. Юсипович І. «Турківщина: за завісою століть», Львів: ВП «Край», 1993.

10. Augustyn M., Szczerbicki A. Na północ od źródeł Sanu. Zabytki w wsiach nad rzekami Boberką i Jabłonką // Bieszczad. - № 7. – 2000.
11. Kryciński S. Cerkwie w Bieszczadach. – Pruszków: Oficyna Wydawnicza «Rewasz», 1995.
12. Maryskevych O., Shpakivska I., Zeman V. Potencjal turystyczny terenu Regionalnego Parku Krajobrazowego «Nadsiański» (ukraińska część MRB «Karpaty Wschodnie») // III Konferencja Naukowo-Techniczna «Błękitny San: ochrona środowiska, walory przyrodnicze i rozwój turystyki w dolinie Sanu». - Wydawca: Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego, 2006.
13. Pulnarowicz W. U źródeł Sanu, Stryja i Dniestru. – Turka, 1929.
14. Stoyko S. Park Krajobrazowy Górnego Sanu // «Rezerваты Biosfery w Polsce / Biosphere Reserves in Poland», wyd. II. - Warszawa: Polski Komitet Narodowy MaB, 1997.
15. Stoyko S. Ukrainian Part of the Trilateral East Carpathians Biosphere Reserve // «The East Carpathians Biosphere Reserve Poland /Slovakia/ Ukraine». – Warszawa: Polski Komitet Narodowy MaB, 1999.

Інформаційна таблиця в РЛП «Надсянський» (фото І. Шпаківська)

Подорожуючи стежкою, дотримуйтеся природоохоронного режиму:

- не забруднюйте територій,
не залишайте після себе сміття;
- не руйнуйте гнізд, мурашників;
- не зривайте рослин;
- дотримуйтеся схеми маршруту;
- не розпалюйте вогнища.

З огляду на те, що РЛП «Надсянський» локалізований у прикордонній зоні, кожен відвідувач повинен мати з собою паспорт, а для організованих туристичних груп потрібно попередньо отримати письмову згоду прикордонних військ України.

Наша адреса: РЛП «Надсянський»

82500, Львівська область, Турківський р-н, смт Бориня, вул. Лісова, 3,
Тел./факс: (03269) 3-40-11, e-mail: rlp.nadsyansky@ukr.net

Науково-популярне видання,
видання друге, доповнене

Текст:

Марискевич О., Невадомський З.

Карта:

Брамбергер П., Невадомський З.

Фотографії:

обкладинка - Невадомський З., Шпаківська І. (21), Невадомський З. (4),
Бражник Н. (1), Szczerbicki А. (1), Т.Позняк (1)

Художнє вирішення та виконання:

Дикий І. (artdruk@gmail.com)

Підписано до друку 30.08.2020. Формат 42×60/8. Друк офсетний.

Гарнітура Times New Roman.

Папір крейдовий 200 г/м². Умовн. друк. арк. 2.5.

Тираж 300 примірників.

Віддруковано з готових діапозитивів у друкурні ПП «Колвес»,
м. Львів, вул. Грабовського, 11

NADÁCIA PRE OCHRANU
BIODIVERZITY KARPÁT

Видання здійснено за кошти гранту 08/19/SK Фонду збереження біорізноманіття
Карпат (Nadácia pre ochranu biodiverzity Karpat, Slovenska republika)

